

Εκτύπωση

Η ύφεση είχε έρθει πριν από την κρίση του 2009

Του Αριστειδη Μαρτη*

26

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε βαθιά κρίση και δεν πρόκειται να επανέρθει σε διατηρήσιμη ανάπτυξη εάν δεν ξεκαθαρίσουμε ορισμένες έννοιες που προκαλούν σύγχυση, εμποδίζοντας έτσι να γίνεται ένας σωστός διάλογος, και δεν αποτινάξουμε ακραίες θεωρήσεις που μας οδήγησαν στην κρίση.

Όλοι μιλάνε για οικονομική ανάπτυξη (Ο. Α.), αλλά οι πολλοί τη συγχέουν με την αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), διότι είναι ένας μετρήσιμος δείκτης. Αλλά έχει πολλά ελαττώματα, π. χ. επηρεάζεται από ακραία εισοδήματα και δεν είναι αντιπροσωπευτικός της δομικής εξέλιξης της παραγωγικής δραστηριότητας στην Ελλάδα ούτε του διαθέσιμου εισοδήματος. Η Ο. Α. είναι μια ευρύτερη έννοια και υποδηλώνει όχι μόνο ποσοτική αύξηση του ΑΕΠ, αλλά και ποιοτική βελτίωση των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων, που εξασφαλίζουν μονιμότερη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης για το σύνολο των πολιτών. Η Ο. Α. προϋποθέτει διεύρυνση του παραγωγικού δυναμικού σε συνδυασμό με μεγαλύτερη εξωστρέφεια της οικονομίας, γιατί μόνο έτσι μπορεί να είναι διατηρήσιμη σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον.

Απόσπασμα της κατανάλωσης από την παραγωγική διαδικασία

Η υστέρηση στο πεδίο της οικονομικής ανάπτυξης είναι προφανής, ιδιαίτερα μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες (Ο. Α. 2004) και φάνηκε καθαρά πριν ακόμη χτυπήσει η κρίση την Ελλάδα το 2009. Πώς όμως αυτή η διαπίστωση συμβιβάζεται με τον καταγραμμένο υψηλό 10ετή ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ κατά 3,8% ετησίως; Αναλύοντας τις συνιστώσες διαπιστώνουμε ότι η «ανάπτυξη» ήταν, στο δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας, «εικονική». (α) Δεν ανταποκρίνεται στην πραγματική άνοδο των εισοδημάτων και της παραγωγής. (β) Με τον τρόπο που χρηματοδοτήθηκε δεν ικανοποιεί τα κριτήρια διατηρήσιμης ανάπτυξης.

Υπάρχει διαφορά στις επιδόσεις μεταξύ 2001-2004 και 2005-2008. Στην πρώτη περίοδο, η οικονομία συνέχισε να επωφελείται από την εξυγίανση που είχε επιτευχθεί πριν από την έναρξη της Ελλάδος στην Ευρωζώνη, αλλά και από τις νέες συνθήκες χρηματοπιστωτικής σταθερότητας που της παρείχε η συμμετοχή της σ' αυτήν, ενώ η συστράτευση εν όψει των Ο. Α. 2004 έδωσε νέα δυναμική στην οικονομία. Στη δεύτερη, η κοινωνία αποκοιμήθηκε στις δάφνες των Ο. Α. 2004 και νόμισε ότι η συμμετοχή μας στην Ευρωζώνη εξασφαλίζει αυτόματα την ευημερία και γι' αυτό συνέχισε να ζει σε μια «δανειακή» ευδαιμονία, χωρίς να βλέπει ότι το υπόβαθρο της οικονομίας αποδυναμωνόταν επικίνδυνα.

Σε μια οικονομία με περίπου ισοσκελισμένες τρέχουσες εξωτερικές συναλλαγές, η παραγωγή, δηλαδή το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), δημιουργεί εισόδημα, το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ). Με τη σειρά του το εισόδημα δαπανάται και μετατρέπεται σε Εγχώρια Ζήτηση (Ε. Ζ.). Από αυτήν τη διαδικασία προκύπτει η εθνολογιστική ταυτότητα $ΑΕΠ=ΑΕΕ=Ε. Ζ.$ Στην πραγματικότητα, υπάρχουν διαφορές μεταξύ τους καθώς λίγα μόνο κράτη έχουν ισοσκελισμένες εξωτερικές συναλλαγές. Κατά κανόνα, τα κράτη υπολογίζουν το ΑΕΠ αρχίζοντας από τα στοιχεία της παραγωγής και τα διασταυρώνουν με στοιχεία από τη ζήτηση και τα εισοδήματα. Στην Ελλάδα, λόγω έλλειψης επαρκών στατιστικών στοιχείων, ιδιαίτερα όσον αφορά την εκτίμηση της παραγωγής του τομέα των υπηρεσιών (που είναι υπερμεγέθης και κατανεμημένος σε πολύ μικρές μονάδες), ο υπολογισμός του ΑΕΠ σε σημαντικό βαθμό βασίζεται σε εκτιμήσεις (κυρίως των εισοδημάτων και της ζήτησης) με σχετικά μεγάλο περιθώριο σφάλματος. Αυτή η προσέγγιση μειονεκτεί και όπως θα εξηγήσουμε παρακάτω διογκώνει τεχνητά το ΑΕΠ1.

Με δεδομένη την υπερ-καταναλωτική νοοτροπία, η πολιτεία, μη συνειδητοποιώντας την ανάγκη εξωστρεφούς ανάπτυξης και λόγω των μεγάλων προσφορών δανείων με εξαιρετικά ευνοϊκούς όρους, που μας αποκοιμίζουν, εστράφη στον δανεισμό με επιταχυνόμενο ρυθμό. Η διόγκωση των κρατικών δαπανών και η επέκταση της φοροδιαφυγής συντήρησαν τεχνητά την άνοδο της εγχώριας ζήτησης. Όμως η παραγωγή υστερούσε, ενώ σημειώθηκε σημαντική υποχώρηση κατά 20%, περίπου, της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας. Έτσι, ένα αυξανόμενο ποσοστό εστράφη προς τις εισαγωγές, εκτοπίζοντας την εγχώρια παραγωγή. Και γι' αυτό έχει πολλαπλασιαστεί ο αριθμός των εισαγωγέων - αντιπροσώπων, μεσαζόντων, εμπόρων και μικρών μαγαζιών και οι καφετέριες και άλλα κέντρα διασκέδασης, που συνολικά απασχολούν εκατοντάδες χιλιάδες ατόμων. Ο ρυθμός αύξησης του αριθμού των πωλητών ήταν 2,8% ετησίως την περίοδο 2001-2008, διπλάσιος του ρυθμού ανόδου της συνολικής απασχόλησης. Η κρίση απέδειξε ότι το πρότυπο της δήθεν «ανάπτυξης» δεν είναι διατηρήσιμο. Γι' αυτό πρέπει να επαναφέρουμε την παραγωγή στο κέντρο της προσοχής μας.

Στάσιμο το εθνικό εισόδημα από το 2005

Μετά το 2005 το πραγματικό διαθέσιμο εθνικό εισόδημα ήταν περίπου στάσιμο.

Η πρώτη διαπίστωση. Το ΑΕΠ διαιρείται στην Προστιθέμενη Αξία (Π. Α.), δηλαδή τη γνήσια παραγωγή, και στους έμμεσους φόρους μείον επιδοτήσεις από το κράτος. Η αύξηση της γνήσιας παραγωγής, και όχι όπως απεικονίζεται από το ΑΕΠ (που επηρεάζεται από την καθαρή έμμεση φορολογία), είχε επιβραδυνθεί σημαντικά μετά τους Ο. Α. 2004. Ενώ ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε από 4,5% την τετραετία 2001-2004 (όταν ήταν κατά τι διογκωμένος και λόγω των Ο. Α. 2004) στο 3,1% την τετραετία 2005-2008 ο μέσος ρυθμός αύξησης της Π. Α. ήταν 4,8% και 2,8% αντίστοιχα. Στην ίδια τετραετία η μέση αύξηση της παραγωγικότητας μετρούμενη βάσει της Π. Α. ήταν 1,3% και όχι 1,6% όπως μετρείται βάσει του ΑΕΠ (στην τετραετία 2001-2004 ήταν 3,3% και 3,0% αντίστοιχα). Αλλά επειδή όλοι χρησιμοποιούν το ΑΕΠ ως βάση υπολογισμού, η αύξηση του μέσου μισθού (σε πραγματικούς όρους) συνέχισε να είναι σημαντική. Αυτή η υπέρβαση, όμως, δεν φαίνεται να επέδρασε ουσιαστικά στην κατανομή του εισοδήματος καθώς εξισορροπήθηκε από μία σχεδόν εξίσου μεγάλη αύξηση εισοδημάτων από άλλες πηγές (κέρδη, ενοίκια) και τη φοροδιαφυγή.

Η δεύτερη διαπίστωση είναι ότι ο τρόπος μέτρησης της προστιθέμενης αξίας (Π. Α.) οδηγεί σε μεγαλύτερους ρυθμούς από την πραγματική. Η αύξηση της κατανάλωσης της γενικής κυβέρνησης (υπέρμετρες προσλήψεις και αμοιβές) έχει συμβάλει κατά 0,6% ετησίως στην αύξηση της Π. Α. το 2005-08. Μια μέση ετήσια συμβολή της κατανάλωσης της γενικής κυβέρνησης στην Π. Α. της τάξης του 0,2% μάλλον είναι αποδεκτή και η διαφορά (0,4%) αντιπροσωπεύει, περίπου, τη μη παραγωγική δαπάνη. Είναι γνωστό ότι η παραγωγικότητα των νεοπροσληφθέντων υπαλλήλων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα είναι οριακή (και ίσως σε πολλές περιπτώσεις αρνητική), δεδομένου και του ήδη υπεράριθμου προσωπικού. Το ίδιο ισχύει και σε άλλους κλάδους των υπηρεσιών, όπου η μέτρηση της παραγωγικότητας συνδέεται με τον αντίστοιχο μισθό και γι' αυτό υπερεκτιμήθηκε η αύξηση της πραγματικής Π. Α. και γι' αυτούς το 2005-2008. Εάν ληφθούν υπόψη οι παραπάνω υπερεκτιμήσεις, και το εκτεταμένο κύκλωμα εισαγωγή - κατανάλωση με πολύ μικρή προστιθέμενη αξία, σαν πρώτη, προτερή, προσέγγιση ο «διορθωμένος» ρυθμός ανόδου της γνήσιας Π. Α. υποχώρησε στην τετραετία 2005-2008 στο 2,3-2,4% έναντι του 3,1% για το ΑΕΠ.

Τρίτη διαπίστωση: Μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες 2004 η υπεραισιοδοξία για τη ζήτηση, τα μεγάλα κέρδη και τα χαμηλά επιτόκια οδήγησαν σε μια σημαντική αύξηση των επιχειρηματικών παραγγελιών, αλλά, καθώς οι πωλήσεις υστερούσαν καταγράφηκε μεγάλη μη ηθελημένη αποθεματοποίηση. Η αποθεματοποίηση αντιπροσωπεύει το 15% της αύξησης της Π. Α. και συνέβαλε κατά 0,3-0,4 εκατοστιαίες μονάδες ετησίως στην αύξηση της Π. Α. την περίοδο 2005-2008, ενώ αντίθετα την περίοδο 2001-2004 υπήρξε μείωση των αποθεμάτων και η συμβολή στην άνοδο της Π. Α. ήταν αρνητική κατά 0,3 της εκατοστιαίας μονάδας. Εάν αφαιρέσουμε και τη συμβολή της υπερβολικής αποθεματοποίησης (0,2 της εκατοστιαίας μονάδας) την περίοδο 2005-2008 η ετήσια αύξηση της «τελικής διορθωμένης» Π. Α. υποχωρεί σχεδόν στο 2,0%-2,1% (3,1% ΑΕΠ). Τα μεγέθη αυτά είναι ενδεικτικά, το περιθώριο σφάλματος είναι σχετικά μικρό και δεν μεταβάλλει τη γενική εικόνα.

Τέταρτη διαπίστωση: Η παραγωγή (Π. Α.) δημιουργεί εγχώρια εισοδήματα και αφού η χώρα ξεπληρώσει τις υποχρεώσεις της στους ξένους δανειστές και επενδυτές (και αφού αφαιρεθούν ή προστεθούν οι καθαρές μεταβιβάσεις, π. χ. εμβάσματα) το υπόλοιπο ανακυκλώνεται στη χώρα και ονομάζεται το Ακαθάριστο Διαθέσιμο Εθνικό Εισόδημα (Διαθέσιμο Εισόδημα). Ενώ πριν από το 2003 το Διαθέσιμο Εισόδημα ήταν κατά τι μεγαλύτερο από το ΑΕΠ λόγω των καθαρών εισοδηματικών εισπράξεων από την αλλοδαπή που αύξαναν τα εισοδήματα των Ελλήνων, από το 2003 και μετά καταγράφονται καθαρές πληρωμές προς το εξωτερικό με αποτέλεσμα το 2008 το Διαθέσιμο Εισόδημα να είναι χαμηλότερο του ΑΕΠ κατά 3,2%. Δηλαδή το ΑΕΠ έπαψε να είναι ο αντιπροσωπευτικός δείκτης της οικονομικής δυνατότητας της χώρας για χορηγήσεις εισοδηματικών αυξήσεων (μισθοί-κέρδη) στους Έλληνες, εφόσον ένα μεγάλο μέρος της αύξησης του παραγόμενου στην Ελλάδα πλούτου διέρρεε στο εξωτερικό. Εάν αφαιρέσουμε αυτή την εισοδηματική απώλεια, ο ετήσιος ρυθμός ανόδου του Διαθέσιμου Εισοδήματος σε σταθερές τιμές ήταν 2% το 2005-2008 (4,3% 2001-2004), και ανά απασχολούμενο (που προσδιορίζει τη δυνατότητα βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου) ήταν 0,6% ετησίως (3% 2001-2004). Εάν περαιτέρω αφαιρέσουμε τα μη παραγωγικά εισοδήματα που αναφέραμε πιο πάνω το «τελικό διορθωμένο» Διαθέσιμο Εισόδημα ανά απασχολούμενο σε σταθερές τιμές αυξήθηκε μόνο 0,25% περίπου ετησίως.

Εκρηκτική αύξηση του κρατικού δανεισμού

Πέμπτη διαπίστωση: Αλλά ούτε και αυτή η πενιχρή μέση αύξηση του «διορθωμένου» Διαθέσιμου Εισοδήματος και της Π. Α. δεν ήταν διατηρήσιμη. Διότι, αφενός, η καθαρά εγχώρια αποταμίευση από ελαφρώς θετική στις αρχές της δεκαετίας «γύρισε» ελαφρά αρνητική το 2002 και περισσότερο μετά το 2006 και, έτσι, δεν μπορούσε να στηρίξει τη διατηρήσιμη μεγέθυνση του παραγωγικού δυναμικού. Ακόμη και με τα δανειακά κεφάλαια από το εξωτερικό ο ετήσιος ρυθμός αύξησης παραγωγικών επενδύσεων (πλην κατοικιών) μειώθηκε από 6,2% την τετραετία 2001--2004 (8,5% 1997-2000) στο 2,6% την τετραετία μετά τους Ο. Α. 2004. Αυτές οι εξελίξεις υποδηλώνουν ότι ο ρυθμός αύξησης της δυνητικής Π. Α. ήταν λίγο πάνω από 2% πριν από την ύφεση και σχεδόν μηδενικός του δυνητικού Διαθέσιμου Εισοδήματος μετά το 2007. Η στροφή προς τον υπερκαταναλωτισμό, βοηθούμενη και από τα χαμηλότοκα δάνεια, συνέβαλε στο να χάσει η οικονομία μετά τους Ο. Α. 2004 τη δυναμικότητα που είχε κατακτήσει τις τετραετίες πριν και αμέσως μετά την ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωζώνη.

Εκτη διαπίστωση: Καθώς οι οικονομικοί φορείς δεν δημιούργησαν εξωστρεφή αναπτυξιακή δυναμική, περιορίστηκαν οι ξένες επενδύσεις σε εξαγωγικές μονάδες ενώ το κράτος εστράφη προς τον δανεισμό

για να συντηρεί τα εισοδήματα και την εγχώρια ζήτηση. Στο πρώτο ήμισυ της δεκαετίας, η αύξηση του Διαθέσιμου Εισοδήματος ήταν μεγαλύτερη από την αύξηση του κρατικού δανεισμού και σχετικά μεγάλο μέρος του δανεισμού κατευθυνόταν σε παραγωγικές κρατικές επενδύσεις (3,5% του ΑΕΠ). Μετά τη λήξη των Ο. Α. 2004, η αύξηση του δανεισμού της γενικής κυβέρνησης ήταν σαφώς μεγαλύτερη, όχι μόνο από την αύξηση (σε τρέχουσες τιμές) του Διαθέσιμου Εισοδήματος αλλά και του ΑΕΠ, που όπως είπαμε ήδη είναι τεχνητά διογκωμένη, με το ποσοστό των κρατικών επενδύσεων να βαίνει μειούμενο.

Συνολικά την τετραετία 2005-2008 ο νέος κρατικός δανεισμός (αύξηση του χρέους) έφθασε τα 78,2 δισ. ευρώ, ενώ το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 50,4 δισ. ευρώ και το Διαθέσιμο Εισόδημα κατά 42,8 δισ. ευρώ (2001-2004 τα αντίστοιχα μεγέθη ήταν 42,2 δισ. ευρώ, 49 δισ. ευρώ και 46 δισ. ευρώ). Ο νέος δανεισμός ήταν υπερδιπλάσιος της διορθωμένης αύξησης του Διαθέσιμου Εισοδήματος. Αρα, ακόμα και τα υπέρογκα δάνεια που φορτώθηκε η οικονομία δεν ήταν σε θέση να τα χρησιμοποιήσει παραγωγικά ούτε καν να αυξήσει μόνιμα το βιοτικό μας επίπεδο.

Η Ελλάδα περιήλθε σε δίνη: το κράτος συντηρούσε, με αυξανόμενα δανεικά, τα εισοδήματα. Τα οποία, όμως, ήταν επιστρεπτέα κεφάλαια. Η προσαρμογή από μια «δανειακή» οικονομία σε μια παραγωγική δεν μπορεί παρά να είναι δύσκολη, επιφέροντας, στην αρχή τουλάχιστον, συρρίκνωση των εισοδημάτων. Το κόστος πρέπει να επιμερισθεί δικαίως, ούτως ώστε και η κοινωνική συνοχή να ενισχυθεί αλλά και να εμπεδωθεί μια πραγματική, διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη. Η εκκίνησή της μπορεί να διευκολυνθεί από τις ξένες επενδύσεις, αλλά μεσοπρόθεσμα μόνο οι εγχώριες δυνάμεις, αυξάνοντας την εθνική αποταμίευση και αίροντας όλες τις στρεβλώσεις που εμποδίζουν την ανάπτυξη, μπορούν να εξασφαλίσουν τη διατηρησιμότητά της.

1. Σημειείται σήμερα μια ακόμη «λογιστική» μεγέθυνση του ΑΕΠ και της συμβολής της γενικής κυβέρνησης, η οποία όμως δεν θα αντανάκλα πραγματική αύξηση της παραγωγής. Αυτή η «πλασματική» αύξηση οφείλεται στο γεγονός ότι η ένταξη των ελλειμματικών δημοσίων επιχειρήσεων στη γενική κυβέρνηση σημαίνει ότι, ενώ προηγουμένως η παραγωγή (δηλαδή ο τζίρος των πωλήσεων) ήταν η βάση για τον υπολογισμό της συμβολής αυτών στο ΑΕΠ, εντάσσοντας αυτές τις ελλειμματικές επιχειρήσεις στη γενική κυβέρνηση και εξομοιώνοντας τους εργαζομένους με δημοσίους υπαλλήλους, οι δαπάνες για μισθούς και άλλα έξοδα, που είναι πολύ μεγαλύτερα από την αξία των πωλήσεων (εισιτήρια κ. λπ.), θα είναι το μέγεθος που μελετάται να ληφθεί υπόψη για τον υπολογισμό της συμβολής τους στο ΑΕΠ.

2. Στην Ελλάδα, το ΑΕΠ κατανέμεται στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (88% περίπου) και στους καθαρούς έμμεσους φόρους κατά 12%.

* τ. τραπεζικός

Ημερομηνία : 20/3/11

Copyright: <http://www.kathimerini.gr>

